

De Beer is niet meer

MARJA ZANDBERG

Het gaat hier niet om een zoogdier, maar om een voormalig natuurgebied: een bijzonder natuurgebied, ontstaan door de aanleg van de Nieuwe Waterweg rond 1870. Over dit zogeheten Vogeleiland schreef Jac. P. Thijsse in 1930. Het leek op het Zwanenwater en het Quackjeswater, maar het vogelleven op de Beer was grootser. Dit artikel is in grote lijnen een samenvatting van informatie over het voormalig natuurgebied de Beer uit het rapport *Kustvogels in het Noordelijk Deltagebied* van Peter Meininger, Floor Arts en Norman van Swelm.

Door de aanleg van de Nieuwe Waterweg werd de zuidwestpunt van de Hollandse kust afgesneden. Hierdoor lag het gebied geïsoleerd en was slechts bereikbaar per schip uit Hoek van Holland, Maasluis of de Brielsche Maas of over land via Rozenburg. De Beer vormde de kop van het eiland Rozenburg. Het bestond uit jonge duinen en aangegroeide zandplaten en was ongeveer 2000 ha groot. Als gevolg van aanslibbing breidde het gebied zich gestaag uit. Aan de zuidwestzijde lag een langgestrekte zandplaat: de Westplaat. Aan de zuidzijde lag in de monding van de Brielsche Maas een uitgestrekt intergetijdengebied. Aan de west- en noordwestzijde ontstond als gevolg van de aanslibbing een groen strand: een slibrijke, met zoutminnende planten begroeide vlakte. Ook bevonden zich hier enkele duindoорbraken, zogenaamde sluffers. Achter de zeeduinen lagen verschillende vochtige valleien met moerasachtige situaties en gradiënten van zout en brak naar zoet. Verder oostwaarts werd het gebied gekenmerkt door hogere en droge duinen die overgingen in schrale weidegebieden. Hier werd het gebied doorsneden door een kanaal

Stuifduinen 1938 (foto: Frans P.J. Kooijmans).

dat liep van de Nieuwe Waterweg naar de Brielsche Maas. Kortom, De Beer was bijzonder afwisselend, en mede vanwege de relatief geïsoleerde ligging kon zich hier een rijke flora en een uniek vogelleven ontwikkelen. Over de oorspronkelijke natuurwaarden van De Beer is echter weinig bekend.

Oorsprong

In de oorspronkelijke situatie met de Brielsche Maas als getijderivier was de invloed van de zee vrijwel overal merkbaar. Er stonden enkele aangeplante dennen en een na de Tweede Wereldoorlog aangeplant loofbos. De zee kon tijdens zware stormen vrijelijk de enorme strandvlakten overspoelen en de wind had vrij spel bij het vormen van uitgebreide stuifduincomplexen. Na de aanleg van de Nieuwe Waterweg en de Zuiderdam breidde het strand zich westwaarts uit. Het slibrijke zand raakte begroeid met schorvegetatie waardoor een 'groen strand' ontstond, vergelijkbaar met het huidige strand bij Oostvoorne. Niet ver ten zuiden van de Zuiderdam lag een duindoорbraak met een sluffervallei. In het zuiden aan de Brielsche Maas liepen diepe krekens door de meters dikke modderbanken.

Rijkdom

Karakteristiek voor de Beer was ongetwijfeld de vrijwel ongestoorde overgang van zee naar strand, schorren en achterliggend duingebied. Dit alles in een estuarium met instroom van zoet, voedselrijk water op drie plaatsen, namelijk de Nieuwe Waterweg, de Brielsche Maas en het Haringvliet. Hierdoor was een enorme rijkdom aan vis en ander zeeleven aanwezig. Bruinvissen joegen tot in de krekens op haring. Deze was in de zomer tevens voedsel voor tienduizenden jonge en oude grote sterns, visdieren en dwergsterns. Honderden gewone zeehonden vertoefden op de Westplaat. Grote aantallen weidevogels, waaronder kemphaan, broedden in de vochtige valleien en een rijk scala aan zangvogels, waaronder grauwe klauwier, bevolkten het struweel en de moerassen. De rijkdom aan plantensoorten was enorm met grote aantallen gele hoornpapavers in het vloedmerk (Thijsse 1938). Verder groeiden in dit bijzondere overgangsg gebied van zout naar zoet

Strandvlakte 1949 (foto: Frans P.J. Kooijmans).

	Jaar van vestiging	Waarnemingsjaar	Aantal broedparen
kluut	< 1919	1931	500
visdief	< 1900	1933	19.000
dwergstern	< 1900	1941	500
grote stern	1927	1954	11.000
lachstern		1950	enkele

onder andere blauwe zeedistel, zeewolfsmelk, engels lepelblad, parnassia, slanke gentiaan, moeraswespenorchis, keverorchis en zilte wateranonkel. In vergelijking met het veel geprezen Voorne's Duin gold in die tijd voor natuurliefhebbers het motto "op de Beer is altijd meer".

Kustbroedvogels

De Beer voldeed aan alle eisen die kustbroedvogels aan hun broedgebied stellen: onafzienbare vlakten met schaars begroeide stranden en lage duintjes. In de directe omgeving was voldoende voedsel aanwezig: op de slikken voor plevieren en Kluten en in de riviermondingen en ondiepe kustwateren voor sterns en meeuwen.

Aangenomen wordt dat de kluut, de visdief en de dwergstern zich al vroeg vestigden. In de negentiende eeuw broedde de grote stern ook al aan de Hoek van Holland (het dorp Hoek van Holland bestond nog niet), maar hij ontbrak rond 1900.

Vooraf door giflozingen in het Botlekgebied (vanaf ongeveer 1957) en het gebruik van DDT in de landbouw (vanaf de jaren veertig) stortten de populaties van met name sterns in. Dit gebeurde niet alleen in de Beer maar ook in de

Waddenzee. De populaties zijn nu nog steeds niet terug op hun oorspronkelijk niveau. Dit komt mogelijk door een tekort aan voedsel (haring).

Beheer

In 1918 werden nog dertig vergunningen uitgegeven voor het rapen van "meeuweneieren" op de Beer (Swaen 1924). Er werden echter ook illegaal eieren van sterns geraapt (van der Sleen 1917). Het gebied werd bezocht door grote aantallen natuurliefhebbers, naast 'gewone' recreanten. Vanaf 1921 werd enige bewaking ingesteld, die vanaf 1930 werd geïntensiveerd. Het beheer van het Natuurmonument was vooral gericht op het behoud van bijzondere planten en dieren. Dit was zeer bescheiden en primitief. De broedlocaties van de sterns werden vastgelegd door het plaatsen van stuifschermen.

Jacht

Vanaf halverwege de jaren dertig maakte de toezichhouder jacht op alle predatoren die voorkwamen in het gebied. Er ontketende zich een ware heksenjacht tegen alles wat maar ooit een ei of jong had gepakt. Met name de zilvermeeuw moest het ontgelden. In de periode

Excursie door de Kokmeeuwenkolonie (foto-graaf onbekend).

1950-60 werden er in totaal 4739 zilvermeeuwen gedood door middel van afschot en vergiftigde eieren. Stormmeeuw, kokmeeuw, grote en kleine Mantelmeeuw en opmerkelijk veel scholeksters werden getroffen door vergiftigde eieren. Naast het doden van volwassen exemplaren werden nesten van de zilvermeeuw vernietigd. De toezichthouder vernietigde ook systematisch alle legfels van scholekster (Rutten 1931). De eerste melding van predatie door rat-

ten in de sternkolonies is uit 1939. Na de Tweede Wereldoorlog werd het uitroeien van konijnen gezien als hoofdtaak. Ook wezel, hermelijn en bunzing moesten het ontgelden. Een nieuw probleem vormden door Duitse militairen achtergelaten katten. Tussen 1950 en 1960 werden er ten minste 110 katten gedood. Verder werden op grote schaal de eieren van kokmeeuw geraapt, omdat deze schadelijk zouden zijn voor de broedende sterns. In hoeverre het bestrijden van predatoren daadwerkelijk heeft bijgedragen aan de ontwikkeling van de populaties kustbroedvogels is onbekend. Er is namelijk nooit onderzoek uitgevoerd naar de rol van predatoren op het broedsucces van de vogels.

Teloorgang

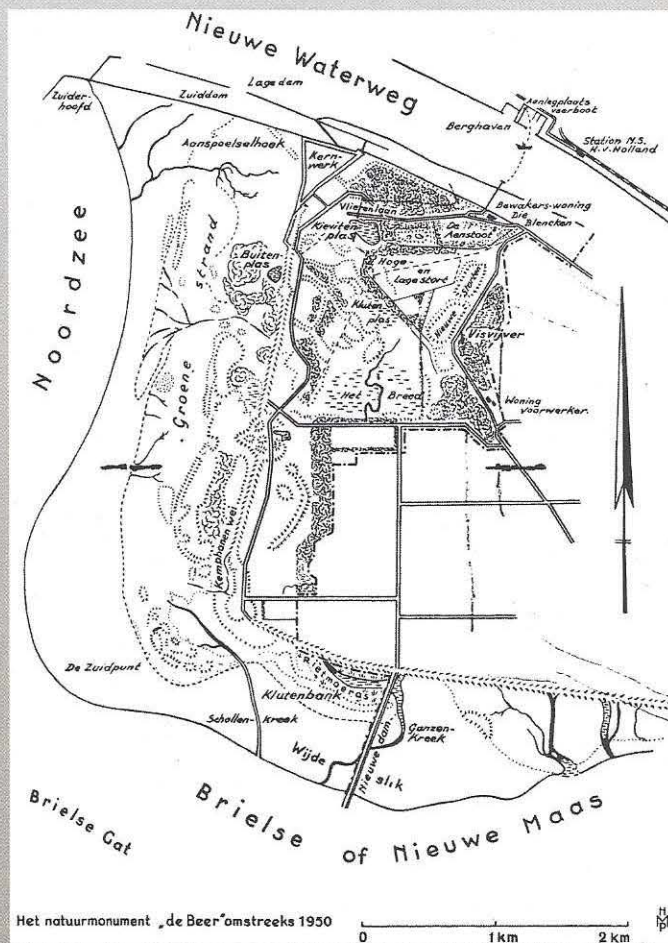
De Beer was behalve Staatsnatuurmonument tevens Kroondomein en werd daardoor voor on-aantastbaar gehouden. Niets bleek minder waar: in de oorlog werden er bunkers en andere verdedigingswerken aangelegd, in dezelfde tijd werd een 300 ha groot moeras langs de Brielse Maas ingepolderd en in 1950 werd deze getijdenrivier afgedamd. In de jaren zestig volgde de definitieve teloorgang door de aanleg van de havens en industrieterreinen van de Europoort en de Maasvlakte.

Van de oorspronkelijke Beer is weinig overgebleven. De Brielse Maas heet nu Brielse Meer en is een druk bezocht recreatiegebied. Daar langs fietsend kun je in de noordwesthoek, vlak tegen de dam, 'De Kleine Beer' vinden: een gebied van 11 ha groot, dat bestaat uit een oeverbos met oevervegetatie en eigendom is van het Zuid-Hollands Landschap. Volgens berichten zou de ondergrond van De Kleine Beer deels bestaan uit een oude schelpenbank, waardoor er enkele bijzondere planten groeien. Het gebied is niet toegankelijk, maar een fietspad loopt er vlak langs.

MARIA ZANDBERG IS MEDEWERKER NATUURONTWIKKELING BIJ STICHTING DUINBEHOUD

LITERATUUR

PETER MEININGER, FLOOR ARTS EN NORMAN VAN SWELM, 2000. KUSTBROEDVOGELS IN HET NOORDELIJK DELTAGEBIED. RIJKSINSTITUUT VOOR KUST EN ZEE/RIKZ EN STICHTING ORNITHOLOGISCH STATION VOORNE (SOSV). RAPPORT RIKZ/2000.052.

Het natuurmonument 'de Beer' omstreeks 1950

Het natuurmonument 'De Beer' omstreeks 1950 (naar de Graaf et al. 1954).